

Can We Learn *Halachah* from Before *Mattan Torah*?

Rabb Michael Taubes

Shiur Commemorating the Fifth Yahrtzeit of Professor Leo Taubes, z'l, 27 Adar HaRishon, 5784

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד ב

איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות אבות תקנום; רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפלת שחרית - שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר ויעמד פינחס ויפלל; יצחק תקן תפלת מנחה - שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו, יעקב תקן תפלת ערבית - שנאמר ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי.

2. רש"י מסכת ברכות דף כו עמוד ב

אבות תקנום - כדקתני בברייתא לקמיה.
כנגד תמידים תקנום - אנשי כנסת הגדולה.

3. בראשית פרשת וירא פרק יט

(כז) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני יקוק:

4. תהלים פרק קו

(ל) ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:

5. בראשית פרשת חיי שרה פרק כד

(סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים:

6. תהלים פרק קב

(א) תפלה לעני כי יעטף ולפני יקוק ישפך שיחו:

7. בראשית פרשת ויצא פרק כח

(יא) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא:

8. ירמיהו פרק ז

(זז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אינני שמע אתך:

9. בראשית פרשת ויחי פרק נ

(ז) ויעל יוסף לקבר את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים:
(ח) וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק טפם וצאנם ובקרום עזבו בארץ גשן:
(ט) ויעל עמו גם רכב גם פרשים ויהי המחנה כבוד מאד:
(י) ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבוד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים:

10. ויקרא פרשת צו פרק ח

(לה) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת יקוק ולא תמותו כי כן צויתי:

11. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מועד קטן פרק ג

הלכה ה

מניין לאבל מן התורה שבעה [בראשית נ י] ויעש לאביו אבל שבעת ימים. ולמידין דבר קודם למתן תורה. ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירה שמע לה מן הדא [ויקרא ח לה] ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת משכן ה' כשם ששימר הקדוש ברוך הוא על עולמו שבעה [דף טו עמוד א] כך אתם שמרו על אחיכם שבעה.

12. קרבן העדה מסכת מועד קטן פרק ג

הלכה ה

מניין לאבל מן התורה שבעה. ואף על גב דשבעה ימי אבילות דרבנן מכל מקום אי לאו דמצאו חכמים סמך מן המקרא לא היו מתקנים: ופריך ולמידין דבר מקודם מתן תורה. בתמיה: ושמרתם את משמרת ה'. שהם ישמרו כמו ששימר ה': כשם ששימר הקב"ה. כביכול ז' ימי אבילות על עולמו קודם המבול:

13. פני משה מסכת מועד קטן פרק ג

הלכה ה

ולמידין דבר מקודם למתן תורה. בתמיה שמא משניתנה תורה נתחדשה הלכה... כך אתם שמרו על אחיכם כל שבעה. שידע שעתידים למות ביום השמיני:

14. עמוס פרק ח

(י) והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לקינה והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קרחה ושמתי כאבל יחיד ואחריתה כיום מר:

15. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף כ עמוד א

יתיב רבי חייא בר אבא ורבי אמי ורבי יצחק נפחא אקילעא דרבי יצחק בן אלעזר, נפק מילתא מבינייהו: מנין לאבילות שבעה? - דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה - אף אבילות שבעה.

16. תוספות מסכת מועד קטן דף כ עמוד א

מה חג שבעה - ... ומויעש לאביו אבל שבעת ימים (בראשית נ) לא מצוי לאתויי דהתם קודם קבורה היה ובירושלמי משני דאין למידין מקודם מתן תורה והתם בירושלמי מייתי קראי טובא.

17. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כו עמוד א

/משנה/. - כל יום שיש בו הלל - אין מעמד בשחרית, קרבן מוסף - אין בנעילה, קרבן עצים - אין במנחה, דברי רבי עקיבא. אמר לו בן עזאי: כך היה רבי יהושע שונה: קרבן מוסף - אין במנחה, קרבן עצים - אין בנעילה. חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי...

18. רש"י מסכת תענית דף כו עמוד א

כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד שחרית - אותן שהיו בירושלים לא היו מתפללין על קרבן אחיהם שיש בו הלל, לפי שאין להן פנאי לעשות מעמדם שקורין את הלל, ומפני ההלל היו דוחין את המעמד. קרבן מוסף - יום שיש בו קרבן מוסף בירושלים אין מעמד בנעילה בירושלים, וכל שכן במנחה הסמוכה למוסף, לפי שהיו טרודין במוסף, שיש בו להקריב בהמות יותר מתמיד שהוא אחד, אין לך מוסף בלא שתי בהמות, ולא היה להם פנאי כלל, שהכהנים של מעמד טרודים במוסף וישראל שבהן היו טרודים לחטוב עצים ולשאוב מים, ודוחה אפילו מעמד דנעילה. קרבן עצים - בגמרא מפרש: כגון אחד מתשעה זמנים, ואותו יום שהיה בו קרבן עצים אפילו לא היה בו מוסף - היה נדחה מעמד של מנחה מפני קרבן עצים, מפני שקרבן עצים קודם למנחה ודוחה מעמד הסמוך לו [ולא] של נעילה. כך היה רבי יהושע דורש קרבן מוסף אין במנחה - וטעמא מפרש בגמרא.

19. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כח עמוד א
כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד כו'. מה הפרש בין זה לזה? הללו דברי תורה, והללו דברי סופרים.

20. רש"י מסכת תענית דף כח עמוד א
מה הפרש בין זה לזה - מאי שנא דקרבתן עצים דחי מעמד דנעילה, ומעמד דמנחה לא דחי?
הללו דברי תורה - מנחה, כדאמרינן בברכות (כו, ב): יצחק אבינו תיקן תפלת מנחה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ודנעילה מדברי סופרים - וצריכין חיזוק לא גרסינן הכא.

21. בית האוצר מערכת א-ב
ז...וע"ע ברכות (דף כ"ו ע"ב) דתפלות אבות תיקנום ע"ש. וקשה דאיך יש חיוב מכח האבות הרי זה לימוד מקודם מ"ת, וע' תענית (דף כ"ח ע"א) דמשום דתפלות אבות תיקנום קרי להו הש"ס התם דברי תורה ותפלת נעילה דהוא רק תיקון תכמים קרי לה דברי סופרים עש"ה ברש"י, וקשה דמאי מעליותא דתיקון האבות, אדרבה הא אין למדין מקודם מ"ת. ואי משום שחכמים דאחרי מ"ת ציוו לקיים תיקון האבות הזה, א"כ זהו שוב רק חיוב חכמים כתפלת נעילה. וצ"ל דתפלות ה' בקבלה לתכמים שלא לבד שהאבות בעצמם התפללו, וכנלמד מקראי בברכות שם, רק שתיקנו כן עם אחריהם ולדורות הבאים שיתפללו הג' תפלות. וכן מבואר בהדיא במדרש משלי פרשה כ"ב אל תסג נבול עולם אשר עשו אבותיך, אם ראית מנהג שעשו אבות אל תשנה אותו כגון אברהם שתקן תפלת שחרית ויצחק מנחה ויעקב ערבית, שלא תאמר אף אני אוסיף תפלה אחרת שנא' אשר עשו אבותיך לא עשו להם בלבד אלת לכל הדורות עכ"ל... וכיון דתיקנו בפירוש לדורות הבאים לא שייך בי' אין למידין מקודם מ"ת, ורק באבילות שבעה הוא דאמר בירושלמי דממאי דכתי' ויעש לאביו אבל שבעת ימים אין ללמוד אעכשיו משום דזה איננו תיקון לדורות הבאים בפירוש, ורק דכתי' שיוסף עשה כן, וע"כ אין ללמוד מזה אעכשיו דאין למידין מקודם מ"ת וז"פ...

22. תוספות מסכת ברכות דף כו עמוד ב
יצחק תקן תפלת המנחה - ואע"ג דאמרינן (יומא כח:): צלותא דאברהם מכי שחרי כתי' וי"ל היינו אחר שתקנה יצחק.

23. תלמוד בבלי מסכת יומא דף כח עמוד ב
אמר רב ספרא: צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי.

24. רש"י מסכת יומא דף כח עמוד ב
צלותיה דאברהם - תפלת הערב שלו.
מכי משחרי כותלי - חומות הפונות למזרח, שהלבינו מהנץ החמה הבאה מן המזרח ונוצצת עליהן, ובתחילת שבע שעות, שהחמה באמצע הרקיע בראש כל אדם - אינה עושה עמוד, אלא תחתיהן משחירין אותן הכתלים לפי שאין חמה נוצצת אלא בראש הכותל בעוביו, ומיצל חודו של שפת עוביו על זקיפת הכותל ומשחרת, מההיא שעתא נוטים צללי ערב, וקריו ערב.

25. אוצר הגאונים מסכת יומא דף כח עמוד ב
ורב צמח פירש צלותיה דאברהם, תפלת מוסף שהוא גם כן מתפלת שחרי' שתקן.

26. ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן שח
+ יומא כ"ח ב' (סי' רפ"א, ל' א') +

רבינו שמואל. פרק אמר להן הממונה. אמר רב ספרא צלותיה דאברהם. תפלת המנחה. דאע"ג דיצחק תקן תפלת המנחה כדכתי' לשוח בשדה לפנות ערב (ו) אפילו הכי תלי כיוון השעות באברהם שהרי היה מתפלל אותה אחר שתקנה בנו כשיצא לקראת רבקה ל"ה שנה...

27. הגהות מהריעב"ץ מסכת יומא דף כח עמוד ב
רש"י ד"ה צלותיה דאברהם תפלת הערב. נ"ב נ"ל המנחה. מכי ינטו צללי ערב.

28. בראשית פרשת תולדות פרק כו

(ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורתתי:

29. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף פב עמוד א

מתני'. - ...מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שנאמ': עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי.

30. תלמוד בבלי מסכת יומא דף כח עמוד ב

אמר (רב) + מסורת הש"ס: [רבא] + ואיתימא רב אשי: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר תורת - אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה.

31. רש"י מסכת יומא דף כח עמוד ב

אפילו עירובי תבשילין - שאינו הלכה למשה מסיני, אלא תקנת סופרים שעתידין לתקן.

32. שו"ת הרשב"א חלק א סימן צד

...דע כי אמרו ז"ל קיים אברהם אפילו עירובי תחומין דכתיב (בראשית כ"ו) וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורותי...

33. רבינו בחיי בראשית פרשת תולדות פרק כו

(ה) וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי. - ...וכן דרז"ל: (יומא כח ב) קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין ועירובי תחומין...

34. בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סד

ד [כו, ה] עקב אשר שמע אברהם בקולי - ...וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתתי, ר' יונתן משם ר' יוחנן אמר אפי' הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע...

35. מדרש תהלים (שוחר טוב) מזמור א

[יג] דבר אחר [א, א] אשרי האיש. זה אברהם... ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אף הלכות עירובי תבשילין ועירובי חצרות היה אברהם יודע, שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי [וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתתי] (בראשית כו ה)...

36. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף כו עמוד ב

אברהם תקן כו'. לקמן קמסיק דלריב"ח נמי אסמכינהו אקרבנות דאלת"ה תפלת מוסף מאן תקנה וצ"ל דאיצטריך ליה למימר דאבות תקנום דאל"ה לא הוו תקנו תפלות כלל גם מוסף נגד קרבנות ולא שתקנו הם סדר י"ח ברכות דהא ביבנה נתקנה על הסדר אלא דמאבות למדנו שצריך לאדם להתפלל ג' תפלות בכל יום לקיים מה שנאמר ערב ובוקר וצהריים אשיחה וגו' ונראה עוד דודאי אברהם נמי היה מתפלל מנחה וערבית דאמרינן ביומא (כח:): דאפילו עירוב תבשילין קיים אלא דמכ"א מהאבות למדנו לפי מה שמצינו בו שהתפלל וכ"כ בספר יוחסין וכתב עוד אולי כ"א מהם היה יותר זריז כפי מדתו כו' ע"ש:

37. תוספות ישנים מסכת יומא דף כח עמוד ב

צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי כו'. וא"ת הא אמרינן בפרק תפלת השחר (דף כז ב) יצחק תיקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוחר בשדה י"ל דאחר שתיקנה יצחק היה אומרה גם אברהם כך פירש רבינו תם אי נמי אומר רבי דמ"מ היה אומרה אברהם מתחילה אלא שלא עשאה כלל לכל בני ביתו עד שתיקנה יצחק דאפילו עירובי תבשילין קיים כדאמרינן לקמן:

38. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף כח עמוד ב

גמרא אמר רב ספרא צלותיה דאברהם אבינו מכי משחרי כותלי. - ...וא"ת והלא יצחק תיקן תפלת המנחה כדאיתא בפרק תפלת השחר (ברכות כ"ו ב'), תירצו בתוספות דאף אברהם היה מתפלל אותה אלא מפני שיצחק תיקן אותה לכל העולם תלה אותה הכתוב ביצחק כדכתיב ויצא יצחק לשוחר בשדה.

39. תוספות הרא"ש מסכת יומא דף כח עמוד ב

צלותיה דאברהם אבינו מכי משחרי כותלי. וא"ת הא אמרינן בברכות פרק תפלת השחר יצחק תיקן תפלת המנחה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה, וי"ל דלאחר שתקנה יצחק היה גם אברהם אומרה, ור"ת פירש דאפילו קודם שתקנה יצחק היה אברהם אומרה דאפילו עירובי תבשילין קיים כדלקמן אלא שלא קבעה לדורות עד שקבעה יצחק.

40. תוספות הרא"ש מסכת ברכות דף כו עמוד ב

יצחק תקן תפלת המנחה. וא"ת והא אמרינן ביומא בפ' אמר להם הממונה דצלותיה דאברהם אבינו מכי משחרי כותלי, וי"ל דלאחר שתקנה יצחק היה אברהם אבינו אומרה, אי נמי גם מתחלה אמרה דאפילו עירובי תבשילין קיים אברהם אבינו כדאיתא בפ' אמר להם הממונה אלא שלא עשה קבע לכל בני ביתו עד שתקנה יצחק.

41. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד ב

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, שנאמר: ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו'. ענני ה' ענני.

42. מלכים א פרק יח

(לו) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר יקוק אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה:
(לז) ענני יקוק ענני וידעו העם הזה כי אתה יקוק האלהים ואתה הסבת את לבם אחרנית:

43. מדבר קדמות מערכת ת אות ד

תפלה טעם משז"ל להיות זהיר בתפלת המנחה שהתפלה ראשונה שהיתה בעולם היתה תפלת אדה"ר במנחת ערב שבת שנוצר. לקוטי רבינו האר"י זצ"ל...

44. ספר האשכול (אלבק) הלכות תפילה דף יב עמוד א

... וודאי קיים אברהם אבינו כל התורה כלה, וודאי היה מתפלל שלש תפלות ערבית שחרית ומנחה. והא דאמרי' אברהם תקן תפלת שחרית, תקנה לכל העולם ופרסמה לכל משום דנענה בה. ויצחק כמו כן תקן [תפלת המנחה] לכל [משום] דנענה בה, דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, וכת' וירא והנה גמלים באים. וכן יעקב [תקן תפלת ערבית משום דנענה בה] דכת' והנה ה' נצב עליו וגו'...

45. עץ יוסף מסכת ברכות דף כו עמוד ב

עה ריב"ח אמר תפלות אבות תקנום ריב"ל אמר תפלות כנגד תמידין תקנום - ... ובודאי שכל השלשה האבות התפללו כל אחד כל השלש תפלות כל אחת בזמנה ערב ובקר וצהרים, שהרי הם קיימו כל התורה כולה וכל דברי הסופרים שעתידין לחדש ואפי' עירוב תבשילין, ודרשו במסכת קדושין (פב.) כל זה מקרא. רק מדמצינו בקרא שאברהם התפלל שחרית, ויצחק מנחה, ויעקב מעריב, על כרחך שאף שכל אחד מהם התפלל כל התפלות, מ"מ בעיקר התקנה לדורות הניח כל אחד מקום להשני לתקן תפלתו לדורות, ואברהם תקן לדורות תפלת שחרית, ויצחק מנחה, ויעקב מעריב, לכן כתיב בתורה שחרית באברהם ומנחה ביצחק וערבית ביעקב...

46. תלמוד בבלי מסכת יומא דף כח עמוד ב

אמר רב יוסף: אנן מאברהם ניקום וניגמר?

47. רש"י מסכת יומא דף כח עמוד ב

אנן מאברהם ניקום ונגמר - באת ללמדנו להיות זריזין כאברהם?

48. רבינו חננאל מסכת יומא דף כח עמוד ב

אמר רב יוסף אנן מאברהם נגמור אברהם קיים כלומר אברהם קיים המצות ועדיין לא נתנה התורה ואין לנו ללמוד ממנה הנביאים אלא כגון דניאל וכיוצא בו מפני שנהגו כהלכה למשה מסיני אחרי שנתנה התורה.

49. חידושי הרישב"א מסכת יומא דף כח עמוד ב

אמר רב יוסף ואנן מאברהם ניקום וניגמר אמר ליה עולא תנא מאברהם גמר וכו'. פרש"י ז"ל דהשתא קס"ד דרב יוסף קשיא ליה וכי מאברהם בא רב ספרא ללמדנו, וכי מי יוכל להיות זריו כמותו... זו שיטת רש"י ז"ל לפי פירושו, אבל ר"ת ז"ל פירש ואנן מאברהם ניקום וניגמר שהיה קודם מתן תורה הא ודאי מאי דעבד לגרמיה עבד, וקס"ד דבעי למימר רב יוסף דאפילו במידי דלא אשכחן דפליג אדאורייתא לית לן למיגמר מאברהם, כי שמא ניתנה תורה ונתחדשה הלכה... הא במאי דלא פליגי על דברי חכמים ודאי שפיר גמרינן מן האבות, זה דרך ר"ת ז"ל, ובדרך זה פירשו הגאונים ז"ל וכתוב בספר הערוך, ויש מקשים על פירוש זה, גם על פירש רש"י ז"ל...

50. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כז עמוד ב

דאמר רב יהודה אמר שמואל: תפלת ערבית, רבן גמליאל אומר: חובה, רבי יהושע אומר: רשות. אמר אביי: הלכה כדברי האומר חובה. ורבא אמר: הלכה כדברי האומר רשות.

51. הרי"ף מסכת ברכות דף כז עמוד ב

עה רבי יוסי אומר תפלות אבות תקנום וכו'. וקשה ומאי בינייהו... ונלע"ד דפליגי בהאי פלוגתא אי תפלת ערבית הוי רשות או חובה ומאן דאמר אבות תקנום סבר דהוי חובה. ולמאן דאמר כנגד תמידים תקנום הוי רשות שהרי תפלת ערבית כנגד אברים ופדרים שלא נתאכלו ע"ג המזבח ותניא דמסייע תפלות אבות תקנום הרי אברהם תקן תפלת שחרית... ויצחק תקן תפלת מנחה ויעקב תקן תפלת ערבית וכשם שתפלת השחר והמנחה היא חובה ולא רשות גם תפלת ערבית שהתקין יעקב היתה חובה ולא רשות:

52. בראשית פרשת ויצא פרק כח

(יז) ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים:

53. רש"י בראשית פרשת ויצא פרק כח

(יז) כי אם בית אלהים - ... [ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין צא ב), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ]:

54. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צא עמוד ב

דכתיב יעקב מבאר שבע וילך חרנה, וכתיב ויפגע במקום, כי מטא לחרן אמר: אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי, ואני לא התפללתי? כד יהיב דעתיה למיהדר - קפצה ליה ארעא, מיד - ויפגע במקום.

55. רש"י מסכת חולין דף צא עמוד ב

כתיב וילך חרנה - דמשמע דמטא לחרן והדר כתיב ויפגע במקום דהיינו בית אל דאכתי לא מטא לחרן. שהתפללו בו אבותי - האי בית אל לא הסמוך לעי הוא אלא ירושלים ועל שם יהיה בית אלהים קראו בית אל והוא הר המוריה שהתפללו בו אברהם והוא שדה שהתפללו בו יצחק דכתיב (בראשית כד) לשוח בשדה דהכי אמרינן בפסחים (דף פח) אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב מאי שנא יעקב אלא לא כאברהם שקראו הר דכתיב בהר ה' ולא כיצחק שקראו שדה דכתיב לשוח בשדה אלא כיעקב שקראו בית. קפצה - לשון (דברים טו) לא תקפוץ את ירך נתקצרה ונתקמצה לו. ויפגע במקום - כאדם הפוגע בחבירו שבא כנגדו ודרשינן ליה נמי לשון תפלה כדכתיב (רות א) אל תפגעי בי.

56. פני יהושע מסכת ברכות דף כז עמוד ב

בד"ה יעקב תיקן תפילת ערבית. - ...מיהו כל זה כתבתי לשיטת התוספות, אמנם לולי דבריהם היה נראה לי דתפלת יעקב באותו זמן לא היה בדעתו לקובעה תפלת ערבית אלא שרצה להתפלל דרך נדבה כדמשמע לישנא דהתם דאמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי, אלא לאחר שראה יעקב ששקעה לו החמה שלא בעונתה מש"ה לאח"כ נקבע זמן תפלת ערבית לאחר שקיעת החמה והיינו כתנא דמתניתין דריש מכילתין. ונראה שמזה הטעם קי"ל תפלת ערבית רשות והוי קשיא לן מן התורה היא כיון דיעקב תיקנה ולמאי דפרישית אתי שפיר כיון שהוא עצמו לא התפלל אותה התפלה אלא דרך נדבה. ובדרוש הארכות עוד להוכיח שבאותה שעה היה מתפלל תפלת מנחה לפי מה שמצאתי במדרש שהשקיע הקב"ה חמה שלא בעונתה שתי שעות ועוד הוכחות אחרות שלאחר שקיעה לו החמה חזר והתפלל תפלת ערבית וכאן אין להאריך יותר ודו"ק:

57. שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן יד

...מ"מ צריך ליזהר בה הרבה בתפלת הערב, כיון דמעקרא אינה אלא רשות, והאידנא נמי הכי אסקא רבא להלכתא, שעל מנת כך תקנה יעקב אבינו, והכי דייק קרא דכתיב ויפגע במקום דיהב דעתיה ואתרמי ליה כדאיתא בפרק גיד הנשה...

58. רמב"ם הלכות מלכים פרק ט

הלכה א

על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אע"פ שכולן הן קבלה בידניו ממשוה רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנה אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטווה עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. +/השגת הראב"ד/ וכן היה הדבר בכל העולם וכו' והוסיף תפלה לפנות היום. א"א כן היה ראוי לומר והוא התפלל שחרית והפריש מעשר (ויצחק הוסיף תפלה אחרת) עכ"ל. +

59. בראשית פרשת תולדות פרק כו

(יב) ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו יקוק:

60. רש"י בראשית פרשת תולדות פרק כו

(יב) מאה שערים - שאמדה כמה ראויה לעשות ועשתה על אחת מאה שאמדה. ורבותינו אמרו אומד זה למעשרות היה:

61. בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סד

ו [כו, יב] ויזרע יצחק בארץ ההיא - ...מאה שערים מלמד שהאמידו אותה ועשת מאה כמה שהאמידו והלא אין הברכה שורה על דבר שהוא במשקל ובמדה ובמנין, מפני מה מדד אותה מפני המעשרות.

62. בראשית פרשת לך לך פרק יד

(יח) ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון:

(יט) ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ:

(כ) וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל:

63. רש"י בראשית פרשת לך לך פרק יד

ויתן לו - אברם, מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן:

64. פסיקתא רבתי פסקא כה - עשר תעשר

ג... אברהם הפריש מעשר ראשון ויתן לו מעשר מכל (בראשית י"ד כ'), יצחק הפריש תרומה גדולה ויזרע יצחק ארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים [ויברכהו ה'] (שם/בראשית/ כ"ו י"ב)...

65. מגדל עוז הלכות מלכים פרק ט

כתב הראב"ד ז"ל כן ראוי לומר וכו':

ואני אומר מדרשות חלוקות הם לכמה עניינים יש אומר מימי קדם היו מפרישין ותולין הדבר באברהם דכתיב ויתן לו מעשר מכל פירוש אברהם נתן למלכי צדק וזהו דהסכמת הראב"ד ז"ל. וי"א כי יצחק התחיל להפרישו מדכתיב וימצא בשנה ההיא מאה שערים כתרגומו כי שיערו לתרומה ומעשרות וכן כתב רש"י ז"ל בפירוש התורה והרמב"ן ז"ל וזהו דעת ר"מ ז"ל וכן נ"ל...

66. חזקוני בראשית פרשת לך לך פרק יד

(כ) ויתן לו מלכי צדק לאברהם מעשר מכל...

67. רד"ק בראשית פרשת לך לך פרק יז

(כ) ויתן לו מעשר מכל - המפרשים פירשו, כי אברם נתן למלכי צדק מעשר מהמקנה והרכוש אשר הציל לפי שהיה כהן לאל עליון; ואדוני אבי ז"ל פירש כי מלכי צדק נתן לאברהם בשכרו המעשר מן הדין, כי המלך סדם אמר לאברם תן לי הנפש והרכוש קח לך, ואברהם אמר אם מחוט ועד שרוך נעל, אמר מלכי צדק לאברהם מן הדין תוכל לקחת המעשר מן הכל ולא תקח דבר ממלך סדם כי שלך הוא המעשר מן הדין, כי כל מציל ממון חבירו המעשר הוא שלו על שטרך להצילו, ונכון הוא הפירוש, כי יש לתמוה לדעת המפרשים איך היה נותן אברם משל מלך סדם למלכי צדק והוא לא רצה לקחת לעצמו ויתן לאחרים, זה לא יתכן:

68. רדב"ז הלכות מלכים פרק ט

הלכה א

וכן היה הדבר בכל העולם וכו'. כוונת הראב"ד ז"ל בהשגתו שבאברהם הוא דכתיב שקיים מעשר דכתיב ויתן לו מעשר מכל. וצ"ל כי אברהם זכה בכל הדברים הרכוש ומשם נתן למלכי צדק המעשר, ורבינו לא רצה לפרש כן שהרי אין המעשרות נוהגות אלא בגידולי קרקע שלו לפיכך תפס בדברי האגדה שאמרו שיצחק הוא שהפריש המעשר שנאמר וימצא בשנה ההיא מאה שערים וכן דעת המתרגם ורש"י ז"ל והרמב"ן ז"ל בפירוש התורה שלו, ואע"פ שלא מצינו שנצטוו על המעשר בהדיא כיון שהיו נוהגין בו משמע דמצוה היא...

69. כסף משנה הלכות מלכים פרק ט

הלכה א

והוא התפלל שחרית וכו'. כתב הראב"ד א"א כן היה ראוי לומר וכו'. טעם הראב"ד משום דכתיב באברהם ויתן לו מעשר מכל ואפשר לומר לדעת רבינו דבאברהם לא אשכחן שעושר ממונו והתם דוקא עושר השלל הבא לידו ולא בתורת מעשר אלא לפי שכבדו מלכי צדק בהוצאת לחם ויין וברכו ורצה לתת לו מעשר השלל אבל יצחק הוא הראשון שעושר ממונו לשם מעשר כפי דרשת חכמים ז"ל בוזרע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים...

70. צפנת פענח הלכות מתנות עניים פרק ז

הלכה ה

...ועי' במה דפליגי רבינו והר"א ז"ל בהל' מלכים פ"ט ה"א מי הפריש מעשר יצחק או אברהם ורבינו ס"ל דהך דאברהם לא הוה רק בגדר תרומת מכס ואזיל לשיטתו דס"ל בס' המצות דלא הוה רק מצוה לשעה ולא כבה"ג...

71. בראשית פרשת וישב פרק לח

(ו) ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר:

(ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יקוק וימתהו יקוק:

(ח) ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אתה והקם זרע לאחיך:

72. בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פה

ה [לח, ח] ויאמר יהודה לאונן וגו', יהודה התחיל במצות יבום תחלה...

73. ילקוט שמעוני משלי רמז תתקסד

רבות בנות עשו חיל, רבי יודן בר סימון אמר, אברהם אבינו נצטוו על שבע מצות, נח נצטוו על אבר מן החי, אברהם על המילה, יצחק חנך לשמונה, יעקב על גיד הנשה, יהודה על היבמה...

74. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף ה עמוד ב

ממילה ותמיד, שכן ישנו לפני הדבור.

75. רש"י מסכת יבמות דף ה עמוד ב

מילה ותמיד שכן ישנן לפני הדבור - לפני מתן תורה.

76. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף ה עמוד ב

מה להנך שכן ישנן לפני הדבר. פרש"י ז"ל אבל מצות יבום אינה לפני הדבר, פי' לפי דאע"ג דחזינן ליהודה ואבות שהיו נוהגין בה, לאו בתורת מצוה היא אלא כדרך שקיים אברהם אבינו ע"ה אפילו ערובי תבשילין.

77. בית הבחירה (מאירי) מסכת יבמות דף ג עמוד ב

והשתא אסקינן לה לסוגיא - ...ואע"ג דחזינן מצות יבום נוהגת לפני הדיבור כדאיתה בער ואונן לא מתורת מצוה הוא אלא יהודה הוא דקאמר ליה לאונן על פי מה שהיו נוהגין בו...

78. מהר"ץ חיות מסכת יבמות דף ד עמוד ב

גמרא ממילה ותמיד שכן ישנן לפני הדיבור. ...ובספרי תורת נביאים הוכחתי מסוגית הש"ס כאן דגירסת המדרש רבה פ' וישב פ' פ"ה וביקרא רבה פ' ב' נכונה יותר דשם נאמר דיהודה התחיל במצות יבום היינו מצד עצמו הנהיג כן ולא נצטוה ע"ז ושוב לא הוי יבום מ"ע דקודם הדיבור וכן הרמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"א דמונה והולך ספר הקבלה מאדם הראשון ואילך אינו מביא הך דיהודה על היבום וע"כ למד מסוגית הש"ס דכאן וז"ב ועי' חידושי ריטב"א כאן שכתב ג"כ בזה"ל אע"ג דחזינן ליהודה ואבות שהיו נוהגין ביבום לאו מתורת חיוב אלא כדרך שקיים אברהם עירובי תבשילין ע"ש...

79. פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) בראשית פרשת וישב פרק לח

סימן ח

ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך. מלמד שהיו נוהגין על הייבום קודם מתן תורה ממצות הדעת...

80. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מט

...ואמנם טעם היבום כתוב, כי היה מנהג קודם מתן תורה, והשאירתו התורה...

81. רמב"ן בראשית פרשת וישב פרק לה

(ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' - ,, אבל הענין סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם, ונכר הוא לעיני רואים אשר נתן להם השם עינים לראות ואזנים לשמוע. והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבום האח... וחכמי ישראל הקדמונים מדעתם הענין הנכבד הזה, הנהיגו לפנים בישראל לעשות המעשה הזה בכל יורשי הנחלה...

82. רמב"ן בראשית פרשת לך לך פרק יד

(יח) ומלכי צדק מלך שלם - ...והזכיר והוא כהן לאל עליון להודיע כי אברהם לא היה נותן מעשר לכהן לאלהים אחרים, אבל מפני שידע בו שהוא כהן לאל עליון נתן לו המעשר לכבוד השם. והרמז לאברהם מזה, כי שם יהיה בית אלהים, ושם יוציא זרעו המעשר והתרומה, ושם יברכו את ה'...

83. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת ויחי

(יז) [מט, כח] - ...ויעש לאביו אבל שבעת ימים מכאן שאבל שבעת ימים...

84. דברים רבה (וילנא) פרשת וילך פרשה ט

א [לא, יד] ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימין - ...ומנין אתה למד לאבל שבעת ימים א"ר אבא בר אבינא שכן מצינו ביוסף (בראשית נ) ויעש לאביו אבל שבעת ימים והשבת עולה מן המנין, א"ר יוסי בר זבידא בשם ריש לקיש יש לך ללמוד ממקום אחר מנין שנא' (עמוס ח) והפכתי חגיכם לאבל מה ימי החג ז' אף ימי האבל ז'...

85. רי"ף מסכת ברכות דף ט עמוד ב

ומחזיא מלתא דס"ל להני רבואתא דז' ימי אבילות דאורייתא נינהו וגמרי להא מלתא מדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים ולא הכין מלתא.

86. רא"ש מסכת ברכות פרק ב

סימן טו

...ומיחזי מילתא דסבירא להו להני רבוותא דשבעת ימי אבלות דאורייתא נינהו וגמרי להאי מילתא מדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים. ולא הכי הוא מילתא...

87. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תתו

עוד כתב דדעתו דמקצת היום ככלו דוקא מן היום כדעת רבותי' הצרפתים ז"ל. דכתיב (בראשית נ') ויעש לאביו אבל שבעת ימים. וכל מקום שנאמר בו יום יום דוקא ולא לילה

88. חידושי הר"ן מסכת מועד קטן דף כ עמוד א

מה חג שבעה אף אבלות שבעה ובירושלמי סמכינן לה מדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים. ואמרינן במדרש דמשה תקן להם לישראל ז' ימי אבלות ומיהו אסמכתא היא דמדאורייתא אינו אלא יום אחד.

89. בראשית רבה (וילנא) פרשת ויחי פרשה ק

ז ויספדו שם וגו', ומנין לאבל שהוא שבעה, ר' אבא מייתי לה מהכא ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ולמדין דבר קודם מתן תורה...

90. תורה תמימה הערות בראשית פרק נ

(יב) ושוב פריך בירושלמי, וכי למדין מקודם מתן תורה ונוסחא אחרינא ולמדין מקודם מת"ת, בלשון בתמיה, ועיין בתוס' מו"ק כ' א' ועוד אחרונים הקשו מירושלמי גופיה דיליף מקודם מתן תורה לענין שבעת ימי המשחה, ובאמת בכלל הענין פלא, שהרי כמה וכמה ענינים אנו למדין מקודם מת"ת, ומה ראה הירושלמי כאן לחקור ולהקשות על זה.

ואולי י"ל דט"ס קל בירושלמי, ובמקום וכי צ"ל וכן, והכונה וכן כאן אנו למדין מקודם מתן תורה כמו שאר ענינים, ובירושלמי רגיל המלה וכן בלא אל"ף במקום וכאן [ולהגירסא ולמדין מקודם מת"ת, צריך לפרש הלשון ולמדין בניחותא, וכמש"כ]...

91. דברים פרשת כי תצא פרק כא

(כב) וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עץ:

(כג) לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יקוק אלהיך נתן לך נחלה:

92. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מו עמוד ב

איכא דאמרי, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: רמז לקבורה מן התורה מניין - תלמוד לומר כי קבור תקברנו מכאן רמז לקבורה מן התורה. אמר ליה שבור מלכא לרב חמא: קבורה מן התורה מניין? אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי. אמר רב אחא בר יעקב: אימסר עלמא בידא דטפשא. דאיבעי ליה למימר כי קבור - דליעבד ליה ארון. תקברנו - לא משמע ליה. - ונימא מדאיקבור צדיקי! - מנהגא בעלמא - מדקבריה הקדוש ברוך הוא למשה! - דלא לישתני ממנהגא.

93. רש"י מסכת סנהדרין דף מו עמוד ב

רמז לקבורה - שאדם חייב לקבור את מתו.

דליעביד ליה ארון - אבל קבורת הארץ לא משתמע ליה מיניה, ולהכי לא אמר ליה מהאי.

ופרכינן: לימא ליה מרבויה דתקברנו - ומשני: לא משמע ליה לעכו"ם למהוי דרשה מרבויה.

ונימא מדאיקבור צדיקי - אברהם יצחק ויעקב, ומשני: מנהג בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן.

ונימא ליה מדקבר רחמנא למשה - אלמא דעתו הסכימה, ומשני: דילמא כי היכי דלא לישתני משה ממנהגא דעלמא.

94. רבינו חננאל מסכת סנהדרין דף מו עמוד ב

לימא ליה מדאיקבור אבות ומשה רבינו ואמרינן יכול למימר מנהגא בעלמא הוא.

95. בראשית פרשת חיי שרה פרק כה

(ח) ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו:

(ט) ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרן בן צחר החתי אשר על פני ממרא:

96. בראשית פרשת וישלח פרק לה

(כט) ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו:

97. בראשית פרשת ויחי פרק נ

(יג) וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחזת קבר מאת עפרן החתי על פני ממרא:

98. דברים פרשת וזאת הברכה פרק לד

(ה) וימת שם משה עבד יקוק בארץ מואב על פי יקוק:

(ו) ויקבר אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה:

99. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת כתובות פרק א

הלכה א

משה התקין שבעת ימי המשתה ושבעת ימי האבל.

100. קרבן העדה מסכת כתובות פרק א

הלכה א

משה התקין. כלומר מדאורייתא אית לן שיהו שבעת ימי המשתה וז' ימי אבל דכתיב ביעקב מלא שבוע זאת וכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים:

101. פני משה מסכת כתובות פרק א

הלכה א

משה התקין כו'. כלומר דיש להן רמז מן הכתוב בתורה דכתיב מלא שבוע זאת וכן באבל ויעש לאביו אבל שבעת ימים:

102. בראשית פרשת ויצא פרק כט

(כו) ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה:

(כז) מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות:

103. רש"י בראשית פרשת ויצא פרק כט

(כז) מלא שבוע זאת - דבוק הוא שהרי נקוד בחטף שבוע של זאת, והן שבעת ימי המשתה...

104. רמב"ם הלכות אבל פרק א

הלכה א

...ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה, אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה, אף על פי שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ומשה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה.

105. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ח עמוד ב

משנה. אין נושאים נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות, ולא מייבמין, מפני ששמחה היא לו...

106. רש"י מסכת מועד קטן דף ח עמוד ב

מפני ששמחה היא לו - מפרש בגמרא.

107. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ח עמוד ב

וכי שמחה היא לו מאי הוי? אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, ואמרי לה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: לפי שאין מערבין שמחה בשמחה.

108. רש"י מסכת מועד קטן דף ח עמוד ב

מאי הוי - וכי שמחה אסורה ביום טוב.
דאין מערבין שמחה בשמחה - כלומר: בעינן דלישמח בשמחת מועד לחודיה.

109. מלכים א פרק ח

(סה) ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני יקוק אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום:
(סו) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה יקוק לדוד עבדו ולישראל עמו:

110. דברי הימים ב פרק ז

(ט) ויעשו ביום השמיני עצרת כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים:

111. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ט עמוד א

ודאין מערבין שמחה בשמחה מנלן? דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים [לפני ה' אלהינו] שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום. ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה - איבעי ליה למינטר עד החג, ומיעבד שבעה להכא ולהכא.

112. רש"י מסכת מועד קטן דף ט עמוד א

ועביד שבעה - יומי שמחה להכא ולהכא, לחנוכת הבית ולרגל.

113. תוספות מסכת מועד קטן דף ח עמוד ב

לפי שאין מערבין שמחה בשמחה - גזירת הכתוב כדדריש לקמן מקרא דשלמה ובירושלמי דריש מדכתיב מלא שבוע זאת וטעם נראה קצת דכמו שאין עושין מצות חבילות דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה וכן שמחה בשמחה יהיה לבו פנוי בשמחה.

114. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מועד קטן פרק א

הלכה ז

ר' אילא ר' לעזר בשם ר' חנניה על שם שאין מערבין שמחה בשמחה. רבי לא שמע לה מן הדא [דברי הימים ב ז ט] כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים ר' יעקב בר אחא שמע לה מן הדא [בראשית כט כז] מלא שבוע זאת.

115. קרבן העדה מסכת מועד קטן פרק א

הלכה ז

שאיין מערבין שמחה בשמחה. בעינן דלשמוח בשמחת החג לחוד:
שמע לה מן הדא. דאין מערבין שמחה בשמחה:
עשו ז' ימים והחג ז' ימים. ולמה לא נטר עד החג וליעבד לכאן ולכאן אלא משום דאין מערבין:
מלא שבוע זאת. ולא עשה לשניהם בשבוע אחת אלא שאין מערבין:

ר' לא. הוה שמע לה שאין מערבין שמחה בשמחה מן הדא דכתיב גבי שלמה:

117. בראשית רבה (וילנא) פרשת ויצא פרשה ע

יט [כט, כב - כה] - ...מלא שבוע זאת וגו', א"ר יעקב בר אחא מכאן שאין מערבין שמחה בשמחה אלא מלא שבוע זאת וגו'.

118. רמב"ן בראשית פרשת ויצא פרק כט

(כז) מלא שבוע זאת - כי שבעת ימי המשתה תקנת משה רבינו לישראל (ירושלמי כתובות פ"א ה"א). ואולי נאמר שנהגו בהם מתחלה נכבדי האומות כענין באבילות, דכתיב (להלן נ י) ויעש לאביו אבל שבעת ימים. ומה שלמדו כאן בירושלמי (מו"ק פ"א ה"ז) ובבראשית רבה (ע יט) שאין מערבין שמחה בשמחה, סמך בעלמא ממנהגי הקדמונים קודם התורה. אבל בגמרא שלנו (מו"ק ט א) לא למדוה מכאן, ודרשוה מויעש שלמה את החג (מ"א ח סה):

119. שו"ת שבות יעקב חלק א סימן כו

...ואף שלא נעלם ממני שכתבו התוספ' במ"ק דף כ' ע"א בשם הירושלמי דאין מביאין ראייה מפסוק שקודם מתן תורה מ"מ מצינו כמה פעמי' בש"ס ופוסקים דלמדין אף מפסוק שקודם מתן תורה ועיקר מצות פ"ו אנו למידין מברייתו של עולם...

120. שו"ת שואל ומשיב מהדורה רביעאה חלק א סימן מח

...אמנם נראה דבאמת כל דהקרא מיותר יש לילף אף מקודם מ"ת דכל הטעם דמצוה ילפינן לפי שכתוב בדרך צווי משא"כ אם כתוב בדרך סיפור אין ראייה לדידן דלמא התורה מספר מה שעשו הם לעצמם קודם מ"ת אבל ניתנה תורה ונתחדש' הלכה ולפ"ז אם הקרא מיותר ע"ז אפשר דהוה כמו צווי דאל"כ למה כתבה התורה לשון מיותר וכמה דרשות למדין מאות אחת היתיר'...איברא דגוף הדבר דאמר דאין לומדין מקודם מ"ת צ"ב דבאמת האבות ובניהם אחריהם קיימו כל התורה עד שלא ניתנה ומצינו שיוסף שמר השבת במצרים וא"כ למה לא נילף מיוסף קודם מ"ת דהרי הוא קיים כפי מצות התורה שיהי' אח"כ והיא הערה גדולה. אך נראה דהרמב"ן כתב בפרשת תולדות דהאבות לא קיימו מצות התורה רק בארץ ולא בח"ל ולפ"ז שם דהי' האבל במצרים שבעה ימים א"כ לא בשביל מצות התורה עשה וא"כ שפיר אין למדין מקודם מ"ת...ובמ"ש למעלה בענין דאין למדין מקודם מ"ת יש להקשות מהא דלמדו בירושלמי ממלא שבוע זאת דאין מערבין שמחה בשמחה והובא בתוס' מ"ק דף ח' וכן יליף מ"ש לא יעשה כן במקומינו שאין לקדש בתו הקטנה קודם הגדולה ועיין באה"ע"ז סי' ל"ז ואולי מה דהיה מנהג נכון קודם מתן תורה פשיטא דיליף דגם לאחר מתן תורה מהראוי לעשות כן אלא דדבר שאין לו טעם רק חקה היא אין למדין מקודם מתן תורה...אחר זמן רב ראיתי ברמב"ן בפ' ויצא ועל פסוק מלא שבוע זאת שכתב על מ"ש רש"י והראב"ע מלא שבוע זאת שקאי על שבעת ימי המשתה והקשה הרמב"ן דהא זה הי' תקנת משה רבינו ע"ה לישראל וכתב ואולי נאמר שנהגו בהם מתחלה נכבדי האומות כענין באבילות דכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים ומה שלמדו מכאן נמי בירושלמי בב"ר שאין מערבין שמחה בשמחה סמך בעלמא ממנהגי הקדמונים קודם התורה אבל בגמרא שלנו לא למדה מכאן ודרשוה מויעש שלמה את החג ע"ש ודברי הרמב"ן קצת תמוהין דהרי בענין אבילות שלמדו מויעש לאביו אבל שבעת ימים פריך באמת בירושלמי הא אין למדין מקודם מ"ת וא"כ יהיה יציבא בארעא וכו' דמיוסף שהיה לו דין ישראל לא מסתבר שילמוד מקודם מתן תורה ומלבן ניקו ונילף וצע"ג על הרמב"ן... עוד יש לי לומר בטעמו של הירושלמי דאין למדין דבר מקודם מ"ת די"ל דהי' רק מנהג בעלמא והרי גדולה מזו מצינו בסנהדרין דף נ"א דרצו ללמוד קבורה מהא דמצינו דנקברו צדיקים ומשני דמנהגא בעלמא הוא וא"כ מכ"ש קודם מה"ת דאין למדין שיהי' הדין כן רק מצד המנהג. ובזה מבואר היטב החילוק שבין מצוה ובין ענין מוסר וכמ"ש היפה תואר הנ"ל דמצוה א"א ללמוד דיש לומר דקודם מ"ת לא הי' רק מנהג בעלמא אבל ענין מוסר אם היה המנהג קודם מכ"ש דלאחר מ"ת דודאי הוא ראוי לעשות כן ודו"ק...

121. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד ב

אמר לך רבי יוסי ברבי חנינא: לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום, ואסמכינהו רבנן אקרבתות. דאי לא תימא הכי - תפלת מוסף לרבי יוסי ברבי חנינא מאן תקנה? אלא: תפלות אבות תקנום, ואסמכינהו רבנן אקרבתות.

122. רש"י מסכת ברכות דף כו עמוד ב

דאי לא תימא הכי - דמודה רבי יוסי ברבי חנינא דרבנן אסמכינהו אקרבתות. תפלת המוספין מאן תקנה - אלא: על כרחך רבנן אסמכינהו אקרבתות, וכי עיינו במוספין ולא מצאו תפלה כנגדה - עמדו הם ותקנוה.

123. משלי פרק כב

(כח) אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך:

124. רש"י משלי פרק כב

(כח) אל תסג גבול עולם - אל תשג אחור מנהג אבותיך...

125. רבינו יונה משלי פרק כב

(כח) אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך. - ... וביאור הענין, אל תשנה מן המנהגים הטובים ומן התקנות שתקנו האבות, והגדרים והסייגים אשר עשו אבותיך לתורה...

126. מדרש משלי פרשה כב

סימן כח

אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך. אמר ר' שמעון בן יוחאי מנהג שעשו אבותיך אל תשנה אותו, כגון אברהם שתקן תפלת השחרית... ויצחק תקן תפלת המנחה... ויעקב תקן תפלת ערבית... שלא תאמר אף אני מוסיף אחרת, שנאמר אשר עשו אבותיך, מה עשו אבותיך, אמר ר' יוחנן לא עשו אבותיך להם לבדם, אלא עשויה לכל הדורות...

127. ילקוט שמעוני משלי רמז תתקס

...אל תסג גבול עולם, א"ר שמעון בן יוחאי אם ראית מנהג שעשו אבותינו אל תשנה אותו כגון אברהם תקן תפלת השחר, יצחק תפלת המנחה, יעקב תפלת ערבית, שלא תאמר אף אני אוסיף אחרת, תלמוד לומר אשר עשו אבותיך, א"ר יוחנן לא עשו אלא לכל הדורות...

128. ספר מורה הנבוכים חלק א פרק סג

...ולא יטעך מה שבא באבות מזכרון דבר השם להם והראותו אליהם, שאתה לא תמצא הענין ההוא מן הנבואה לקרוא לבני אדם או להישייר זולתם, עד שאמר אברהם או יצחק או יעקב או מי שקדמם לבני אדם, אמר לי השם עשו כך, או לא תעשו, או שלחני אליכם, זה לא היה כלל, אבל היה הדבור להם במה שהיה מיוחד להם לא דבר אחר, ר"ל בשלמותם והישיירם למה שיעשו, ובשרם למה שיגיע אליו ענין זרעם לא זולת זה, והם היו מיישרים בני אדם על דרך עיון ולמוד...

129. ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק לט

... וביאור זה לפי מה שכתוב בספרי הנביאים ובא בקבלה הוא, שכל מי שקדם למרע"ה מן הנביאים, כאבות, ושם, ועבר, ונח, מתושלח, וחנוך, לא אמר אחד מהם כלל לכת מבני אדם שהשם שלחני אליכם וצוני שאומר לכם כך וכך, והזהירכם מעשות כך וכך, וצוה אתכם לעשות כך, זה דבר שלא העידו בו כתובי התורה ולא באה בו הגדה אמתית, אבל היתה באה אליהם הנבואה מהשם כמו שבארנו, ומי שהרבה עליו השפע ההוא כאברהם ע"ה קבץ האנשים וקראם ע"צ הלמוד וההישרה אל האמת שכבר השיגו, כמו שהיה אברהם מלמד בני אדם ומבאר להם במופתים עיוניים שיש לעולם אלוה אחד לבדו ושהוא ברא כל מה שזולתו ושאיין צריך שיעבדו אלו הצורות ולא דבר מן הנבראים, וירגיל בני האדם אל זה וימשכם בספורים נאים והטיב להם, לא שאמר אליהם כלל שהשם שלחני אליכם וצוני והזהירני... וכן יצחק ויעקב ולוי וקהת ועמרם, על זאת הדרך היו קוראים בני האדם, וכן תמצא החכמים אומרים במי שקדמהו מן הנביאים בית דינו של עבר, בית דינו של מתושלח, מדרשו של מתושלח, כלם ע"ה אמנם היו נביאים ילמדו בני אדם על תכונת דורשים ומלמדים ומיישרים, לא שיאמרו ויאמר ה' אלי דבר אל פלוני, כן היה הענין קודם מרע"ה...

130. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א

הלכה ד

כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים ואותן הבנים נתבלבלו שפתם והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צורכו בלשון אחת אלא בשיבוש שנאמר ובניהם חצי מדבר אשדודית וגו' ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש עד שיערבו עמה לשונות אחרות, וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה ברכות על הסדר...

הלכה ה

וכן תקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות, שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידין וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף, ותפלה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפלת השחר, ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה ותפלה שכנגד המוספין היא נקראת תפלת המוספין.

131. כסף משנה הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א

הלכה ה

וכן תקנו שיהא מנין התפלות וכו'. פרק תפלת השחר (שם כ"ו ע"ב) תפלות כנגד מי תקנום ר"י בר חנינא אמר כנגד אבות תקנום ריב"ל אמר כנגד תמידין תקנום...

132. רי"ף מסכת ברכות דף יח עמוד א - עמוד ב

איתמר ר' יוסי בר חנינא אמר תפלות אבות תקנום ר' יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום תניא כותיה דר' יהושע בן לוי מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי תמיד של שחר היה קרב והולך עד חצות ר' יהודה אומר עד ארבע שעות שהרי תמיד של שחר היה קרב והולך עד ארבע שעות ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב שהרי תמיד של בין הערבים היה קרב והולך עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה שהרי תמיד של בין הערבים היה קרב והולך עד פלג המנחה ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע שהרי איברים ופדרים שלא נתעכלו מבעוד יום היו קריבים והולכין כל הלילה ומפני מה אמרו ושל מוספין כל היום שהרי קרבן מוסף היה קרב והולך כל היום כולו רבי יהודה אומר עד שבע שעות שהרי מוספין קרבין והולכין עד שבע שעות אי.

133. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף כו עמוד ב

אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות. פירוש ודאי אבות תקנום אבל מפני תקנתם לא היינו מחויבים לאומרם ואתו רבנן ואסמכינהו אקרבנות כדי שיהו חובה:

134. שו"ת עונג יום טוב סימן עו

... ולכאורה הדבר תמוה אמאי פריך אריב"ח מברייטא דקרבנות ולא פריך נמי אריב"ל מברייטא דאברהם תיקן תפילת שחרית שהוא כוותי' דריב"ח. אבל לפי מה שכתב הרמז"ל א"ש דעל ריב"ל לא קשה מידי דאף דאבות תיקנו תפילות מ"מ שפיר קאמר ריב"ל תפילות כנגד תמידין תיקנום מפני שאנו אין עושין שום דבר מפני שעשו האבות להכי הוצרך לומר תפילות כנגד תמידין תיקנום ולא קשה עליו מברייטא דתניא כוותי' דריב"ח משא"כ לריב"ח פריך שפיר דאיהו אמר דגם אנחנו עושין זה מפני תקנת האבות וקשה עליו מברייטא דתניא דטעם התפילות אצלינו הוא כנגד תמידין וזה פשוט:

135. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף כו עמוד ב

גמרא תפלות אבות תקנום. נ"ב הנה הרמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"א כתב ג"כ אברהם תקן תפלת שחרית יצחק מנחה יעקב ערבית ואולם פ"ה מהל' תפלה ה"ח פסק כמ"ד תפלות כנגד תמידים תקנו והאמת הוא דבזה ליכא שום חולק דהאבות תקנו התפלות ושם בהל' מלכים דמדבר רבינו מן סדר התפשטות מצות ה' עד שבא משה רבינו נקט הענין כפי מה שהיה אולם במה שהוא חובה עלינו הנה כלל גדול אצלו אין למדין דבר מקודם מתן תורה (ירושלמי פ"ג דמועד קטן) ועי' רמב"ם פי' המשניות סוף פ' גיד הנשה ומשנה למלך פ"י מהל' מלכים ה"ז וא"כ נהי דאבות תקנו מ"מ אין תקנתם לחוב עלינו ומפני זה צריך לומר דאנשי כנסת הגדולה תקנו נגד תמידים ורק משום תקנתם אנו מצווים להתנהג כן וכן משמע לשון הש"ס כאן תפלות אבות תקנו ואסמכינהו רבנן על קרבנות היינו דזאת בודאי ברור דאבות תקנו רק רבנן דעשאו חוב עלינו היא דומיא דקרבנות ונכון:

136. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת חולין פרק ז

[ו]... ושים לבך לכלל הגדול הזה המובא במשנה זו והוא אמרם מסיני נאסר, והוא, שאתה צריך לדעת שכל מה שאנו נוהרים ממנו או עושים אותו היום אין אנו עושים זאת אלא מפני צווי ה' על ידי משה, לא מפני שה' צוה בכך לנביאים שקדמוהו, דוגמא לכך, אין אנו אוכלים אבר מן החי לא מפני שה' אסר על בני נח אבר מן החי, אלא מפני שמשה אסר עלינו אבר מן החי במה שנצטווה בסיני שישאר אבר מן החי אסור. וכן אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' צונו על ידי משה להמול כמו שמל אברהם

עליו השלום, וכן גיד הנשה אין אנו נמשכים בו אחרי אסור יעקב אבינו אלא צווי משה רבינו, הלא תראה אמרם שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה בסיני, וכל אלה מכלל המצות.

137. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה י

... כשם שנתנה תורה קבע לקריאת שמע כך נתנו חכמים זמן לתפלה. כלומר שזמני התפלה אינם מן התורה. אמנם חובת התפלה עצמה היא מן התורה כמו שבארנו (ע' ה) והחכמים סדרו לה זמנים. וזהו ענין אמרם (שם כו ב) תפלות כנגד תמידין תקנום. כלומר סדרו זמניה בזמני ההקרבה...

138. לחם משנה הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א

הלכה ה

וכן תקנו שיהא מנין התפלות וכו'. פרק תפלת השחר (דף כ"ו ע"ב) איתמר רבי יוסי בר חנינא אמר תפלות אבות תקנום רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום ותניא כוותיה דר' יוסי בר חנינא ותניא כוותיה דר' יהושע בן לוי ושם יישבו בגמ' הברייתא דמסייעא לרבי יהושע בן לוי אליבא דר' יוסי בר חנינא אבל הברייתא דמסייעא לרבי יוסי בר חנינא לא יישבו אליבא דריב"ל ואם כן נראה ודאי דיש לפסוק כרבי יוסי בר חנינא ואעפ"י שכתב רבינו כנגד תמידין תקנום לא הוי דלא כר' יוסי בר חנינא דכבר פירשו בגמרא לדעתו דרבי יוסי בר חנינא דאסמכיהו רבנן אקרבתות ואם כן אפי' דנאמר דאבות תקנום מכל מקום שפיר קאמר רבינו דכנגד תמידין תקנום:

139. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד א

איבעיא להו: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתיים? אם תמצא לומר טעה ולא התפלל ערבית שחרית שתיים - משום דחד יומא הוא... אבל הכא - תפלה במקום קרבן היא, וכיון דעבר יומו בטל קרבנו; או דילמא, כיון דצלותא רחמי היא - כל אימת דבעי מצלי ואזיל? - תא שמע: דאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: טעה ולא התפלל מנחה - מתפלל ערבית שתיים, ואין בזה משום דעבר יומו בטל קרבנו.

140. רש"י מסכת ברכות דף כו עמוד א

אם תימצא לומר - כלומר: אם תשיבני בשאלתי ממה שאמרנו טעה ולא התפלל ערבית וכו'.
וכיון דעבר יומו בטל קרבנו - ואינו מקריבו ביום אחר אם זמנו קבוע, כגון: מוספים של כל יום ויום.

141. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ג

הלכה ט

כיצד טעה ולא התפלל שחרית ועבר חצי היום יתפלל מנחה שתיים, ראשונה תפלת מנחה והשנייה תשלומי שחרית, טעה ולא התפלל מנחה עד ששקעה החמה יתפלל ערבית שתיים, ראשונה ערבית ושנייה תשלומי מנחה, טעה ולא התפלל ערבית עד שעלה עמוד השחר מתפלל שחרית שתיים, ראשונה שחרית והשנייה תשלומי ערבית.

142. אור שמח הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ג

הלכה ט

... ונראה דזה רק אי נימא תפלות אבות תקנום (שם ע"ב) ואם כן צריך להתפלל למחר משום תפלות אבות, אבל אי נימא דתפלות כנגד תמידים תקנום, אם כן עבר יומו בטל קרבנו, ובאמת קי"ל כתרווייהו, וכמו דאמרו תניא כוותיה דריב"ח תניא כוותיה דריב"ל, והיינו דזמני תפלות תקנום כנגד קרבנות, וכפי זמן הקרבנות, ובכ"ז אבות תקנום, וכן כתב רבינו כאן דכנגד תמידים תקנום, ובהלכות מלכים כתב דאבות תקנום...